

Makeaa mahan täydeltä

Lounasedun kokonaistaloudelliset vaikutukset Suomessa

Makeaa mahan täydeltä

Raportin sisältö

Raportti tarkastelee lounasedun taloudellisia vaikutuksia. Sen painopiste on lounasedun vaikutuksissa mm. verotuloihin, ravintola-alan toiminnan laajuuteen ja työllisyyteen sekä näiden muodostamaan taloudellisten vaikutusten kokonaisuuteen.

Kirjoittajat

Arttu Vainio ja Vesa Kokkonen

Oxford Research

Knowledge for a better society

Oxford Research auttaa asiakkaitaan tekemään parempia päätöksiä ajantasaisen tutkimustiedon ja strategisen konsultoinnin avulla. Oxford Research yhdistää akateemisen osaamisen, hyvän strategisen näkemyksen ja tarkoituksenmukaisen viestinnän.

Keskeisiä tuotteitamme ovat tutkimukset, ohjelma- ja hankearvioinnit sekä toiminnan kehittämiseen ja tehostamiseen tähtäävät konsulttipalvelut.

Asiakkaitamme Suomessa ovat ministeriöt, aluehallinto, seudulliset elinkeinoyhtiöt, kunnat ja kaupungit sekä yritykset ja asiantuntijaorganisaatiot.

Oxford Research on perustettu 1995. Se on pohjoismainen yritys, joka toimii Suomen lisäksi Tanskassa, Norjassa, Ruotsissa ja Latviassa. Yhtiön toimipisteiden välisen yhteistyön kautta tarjoamme asiakkaidemme käyttöön yhteensä yli 60 hengen pohjoiseurooppalaisen asiantuntijaverkoston.

Oxford Research Oy
Fredrikinkatu 61 A
00100 HELSINKI
+358 40 7342 555
arttu.vainio@oxfordresearch.fi
www.oxfordresearch.fi

Sisältö

1.	YHTEENVETO	4
2.	LOUNASRUOKAILU SUOMESSA	5
2.1	Lounasruokailun kehittyminen ja muodot	5
2.2	Lounaan syömisen vaikutukset terveyteen, hyvinvointiin ja työtehoon	7
3	LOUNASEDUN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET	8
3.1	Lounasedun verotuloja vähentävät vaikutukset	8
3.2	Veroedun myönteiset vaikutukset	9
3.2.1	Positiiviset vaikutukset kysyntään ja kokonaistuotantoon	9
3.2.2	Positiiviset vaikutukset työpaikkojen määrään	9
3.2.3	Lounasedun generoimat verotulot sekä työttömyys- ja sairausvakuutusmaksut	10
3.2.4	Työttömyysturvaan ja sosiaalietuuksiin liittyvät säästöt	11
3.2.5	Lounasedun kokonaisvaikutus 25 prosentin veroedulla	11
4	VEROEDUN KOROTTAMISEN MAHDOLLISUUS	13
	Kirjalliset lähteet	15
	Haastatellut asiantuntijat	16

1. YHTEENVETO

Lounasedun taloudelliset vaikutukset ovat yhteiskunnalle myönteisiä. Vaikka veroetu aiheuttaa verotuottoihin laskennallisesti noin 17 miljoonan euron menetykset, nämä menetykset korvautuvat kokonaan ravintolatoiminnan lisääntyvän volyymin vaikutuksesta. Muutos on niin suuri, että verovähennysoikeuden kokonaisvaikutus on itse asiassa selvästi positiivinen.

Verotuettu lounasruokailu lisää ravintola-alan kokonaiskysyntää tehdyn arvion mukaan noin 67 miljoonaa euroa. Jos veroetu poistettaisiin, se johtaisi ravintola-alan liikevaihdon ja sen maksamien verojen vähentymiseen sekä alan työllisyyden heikkenemiseen. Näiden kokonaisvaikutus on niin suuri, että kun verotulojen pienentymisen lisäksi otetaan huomioon maksettavien työttömyyskorvausten kasvu työllisyyden heiketessä, on julkiselle sektorille itse asiassa taloudellisesti edullisempaa tarjota kysyntää lisäävä veroetu kuin olla tarjoamatta.

Taloudellisten vaikutusten tarkastelussa ydinasia on työllisyys. Ravintola-ala työllistää liikevaihtoonsa nähden poikkeuksellisen suuren määrän työntekijöitä. Lounasedun vaikutus näkyy tässä niin, että alihankkijoineen ja tavarantoimittajineen ravintola-ala työllistää hieman yli 1000 työntekijää enemmän kuin ilman lounasetua tapahtuisi. Mikäli nämä tuhat työntekijää olisivat työttömänä, pelkästään heidän nostamansa työttömyyskorvaukset vastaisivat lähes kokonaan veroedun vaikutuksia. Veroetu tekee siis tuhannesta työntekijästä nettosaajan sijasta nettomaksajia – tämän vuoksi veroedun myönteinen taloudellinen vaikutus on niin suuri.

Kokonaisuudessaan lounasruokailuun liittyvä veroetu on yhteiskunnalle merkittävä. Tehtyjen laskelmien perusteella veroetu kasvattaa julkisen sektorin verotuloja noin 12 miljoonan euron arvosta ja vähentää työttömyyden aiheuttamia kustannuksia noin 13,1 miljoonaa euroa. Näiden yhteisvaikutuksesta yhteiskunta hyötyy siis yli 25 miljoonaa euroa – eli lounasedun nettovaikutus on näiden varovaistenkin laskelmien perusteella noin 8 miljoonaa euroa positiivinen.

Näissä laskelmissa ei ole otettu huomioon työttömyyskorvausten lisäksi muita sosiaalietuuksia, kuten toimeentulotukea ja asumistukea, joita moni työtön saisi. Lounasedun pitkän aikavälin vaikutuksista huomiotta on jätetty myös järjestetyn lounasruokailun työtehoon, tuottavuuteen ja työssä jaksamiseen liittyvät vaikutukset, jotka nekin on todistettu useissa tutkimuksissa – mutta joita on vaikea mitata euromääräisinä.

Lounasetu tuottaa yhteiskunnalle selvästi enemmän hyötyä kuin haittaa sekä taloudellisessa että kansanterveydellisessä mielessä. Jos yli 34 000 työpäivän aikaista lounasta jäisi syömättä, se vaikuttaisi kielteisesti suoraan ravintola-alaan ja sen työntekijöihin sekä epäsuorasti verotuloihin ja työttömyyskorvauksiin. Pidemmällä aikavälillä se vaikuttaisi myös työntekijöiden terveyteen ja työtehoon.

2. LOUNASRUOKAILU SUOMESSA

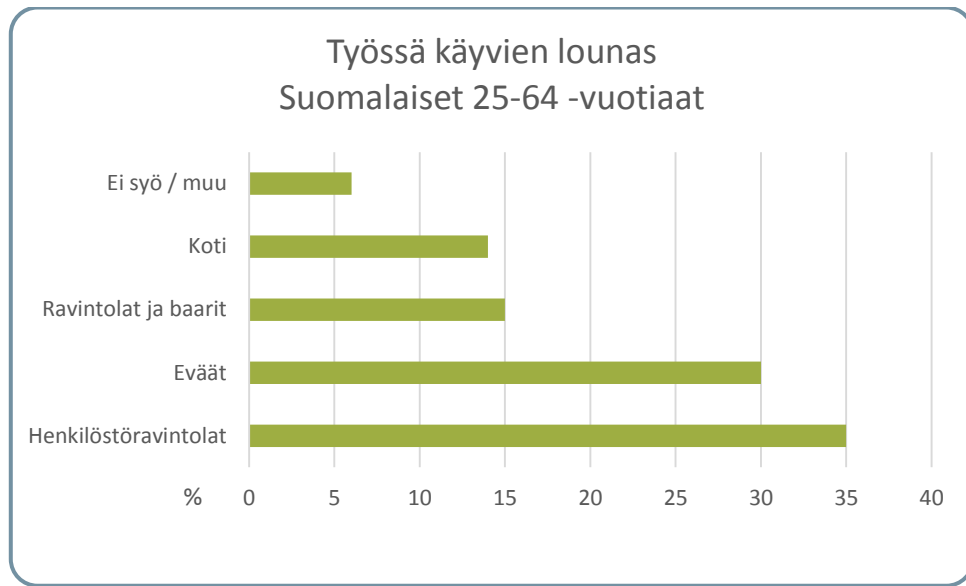
2.1 LOUNASRUOKAILUN KEHITTYMINEN JA MUODOT

Suomalaisten työpäivän aikana tapahtuvalla lounasruokailulla on pitkät perinteet. Työpaikkaruokailua on suositeltu jo 1800-luvun lopulla ja henkilöstöruokailuun liittyvät käytännöt ovat kehittyneet voimakkaasti 1920-luvulta lähtien. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset kuten teollistuminen ja naisten tulo työelämään lisäsivät tarvetta työpaikkaruokailun kehittämiseen samalla kun kouluruokailua kehitettiin. Henkilöstöravintolat kehittyivät nopeasti erityisesti 1970-luvulla, jolloin ilmaiseen kouluruokailuun tottuneet ikäpolvet siirtyivät työelämään. Tällöin työpaikkaruokailusta sovittiin jopa julkisen sektorin työ- ja virkaehtosopimuksissa. Yksityissektorilla asiasta tehtiin tuolloin suositussopimus. (Railio & Roos 2012; Suojanen 2003; Prättälä 2000).

Monet yritykset panostivat 1970-luvulla työpaikkaruokailun järjestämiseen eri keinoin. Työpaikkaruokaloiden lisäksi etsittiin muita keinoja työpäivän aikana tapahtuvan lounasruokailun järjestämiseen. Lounassetelit tulivat Suomessa käyttöön vuonna 1974. Nykyisin niiden kokonaismarkkinat ovat asiantuntija-arvion mukaan noin 240 miljoonaa euroa vuodessa. Tämä tarkoittaa noin 27 miljoonaa lounasta ja noin 124 000 lounasedun päivittäistä käyttäjää. Vuonna 2015 lounasedun keskimääräinen arvo on 8,80 euroa (minimi 6,20 euroa ja maksimi 10,10 euroa)

Nykyisin yleisimmät tavat nauttia työpäivän aikainen lounas ovat työpaikkaruokala ja omien eväiden syöminen (kuva 1). Noin 15 % työssä käyvistä syö lounaansa ravintoloissa. Joka seitsemäs työssäkäyvä syö lounaan kotona ja noin joka kahdeskymmenes ei syö lounasta lainkaan. Viimeksi mainittujen joukossa on ilmeisesti melko paljon osa-aikatyöntekijöitä ja epäsäännöllisiä työaikoja noudattavia työntekijöitä. (Vikstedt et al. 2012)

Lounasruokailutavat ovat riippuvaisia monista eri asioista. Koulutetuimmat ja hyvätuloisimmat syövät muita useammin työpaikkaruokaloissa ja ravintoloissa – pienituloisimmat ja vähiten koulutetut taas syövät muita useammin eväitä. Järjestetyn ruokailun käyttöön vaikuttavat myös työpaikan koko ja sijainti. Suurten työpaikkojen työntekijät ja suurimmissa kaupungeissa työskentelevät syövät muita useammin työpaikkaruokaloissa ja ravintoloissa. Tätä selittävät ennen kaikkea ruokailupalveluiden saatavuuteen ja valikoimaan liittyvät asiat.

Kuva 1. Työpaikkaruokaloissa syö lounasta noin 35 % työssä käyvistä suomalaisista, ravintoloissa ja baareissa noin 15 % ja omia eväitä syö noin 30 %. Kotonaan lounastaa noin 14 % ja noin 6 % ruokailijoista ei syö lounasta lainkaan. (Vikstedt et al. 2012: 13; aineistot vuosilta 2008–2010)

Tämän selvityksen yhteydessä tehtyjen haastatteluiden ja aiemman tutkimuksen perusteella ruokailumahdollisuuden käyttöä vähentävät mm. seuraavat asiat:

- ravintolaa tai ruokalaa ei ole saatavissa (Raulio 2011)
- ateriat koetaan kalliiksi (suhteessa laatuun/määrään) (Raulio & Roos 2012)
- valikoimaa ei pidetä itselle sopivana (haastattelut)
- saatavissa olevaa ruokapaikkaa ei koeta miellyttäväksi (haastattelut)
- syödään mieluummin oman ryhmän kanssa eväitä (haastattelut)
- vuorotyö, epäsäännöllinen työ (Raulio & Roos 2012)
- kiire ja muut ammatin liittyvät tekijät (Raulio & Roos 2012)

Asiantuntijahaastatteluissa järjestettyä ruokailua pidettiin parempana vaihtoehtona kuin omia eväitä ja erityisesti parempana kuin syömättä jättämistä. Eväiden osalta tosin todettiin, että niiden vaikutus on pitkälti riippuvainen siitä mitä ne sisältävät. Mikäli eväät ovat monipuoliset ja riittävät, ne voivat olla hyvä vaihtoehto. Saman todettiin koskevan toisaalta myös ravintoloiden ja työpaikkaruokaloitten käyttöä. Kysymys on ennen kaikkea siitä mitä syödään.

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että järjestetyssä ruokailussa esimerkiksi kala- ja kasvisruokien sekä salaattien käyttö on yleisempää ja monipuolisempaa kuin silloin, kun työntekijä syö eväitä tai syö kotonaan (Raulio et al. 2009). Tässä on kysymys valinnan helppoudesta: kun esimerkiksi monipuolisen salaatin käyttö on ruoan esillepanossa tehty kuluttajalle helpoksi, salaattia myös nautitaan enemmän kuin kotiooloissa. Tehdyn asiantuntijahaastattelun mukaan järjestetty ruokailu voi tuottaa ongelmia lähinnä vain silloin kun annoskoko ylittää

kulutuksen tai valittu ruoka ei ole terveellistä: esim. liian suuret tai annokset voivat aiheuttaa väsymystä.

2.2 LOUNAAAN SYÖMISEN VAIKUTUKSET TERVEYTEEN, HYVINVOINTIIN JA TYÖTEHOON

Työpäivän aikaisen lounaan nauttimisen positiiviset terveysvaikutukset on havaittu useissa koti- ja ulkomaisissa tutkimuksissa. Ruokailun on todistettu parantavan työntekijöiden työtehoa ja keskittymiskykyä sekä vaikuttavan myönteisesti työntekijän terveyteen. Säännöllinen ruokailu vähentää lisäksi onnettomuuksia ja parantuvan yleisterveyden kautta vähentää sairaspotilaita ja tukee työssä jaksamista. Kaiken tämän perusteella työnantajan tarjoaman ruokailumahdollisuuden on osoitettu olevan työnantajille taloudellisesti edullinen vaihtoehto: se tuottaa aiheuttamansa kustannukset takaisin moninkertaisesti parantuneena työtehoon sekä vähentyneinä tapaturmina ja sairaspotilaita. Näin se tuottaa hyötyä myös koko yhteiskunnalle.

Lounaan syöminen näkyvimmit myönteiset vaikutukset liittyvät parempaan energiansaantiin ja sen aikaansaamaan työtehon lisääntymiseen. Vaikutus ei kuitenkaan ole kokonaisuudessaan näin yksinkertainen. Parempaan ravitsemukseen lisäksi järjestetty ruokailu tuottaa hyötyjä, jotka perustuvat mm. sosiaalisen kanssakäymisen lisääntymiseen. Työpisteeltä poistuminen ja työkavereiden tapaaminen parantavat vireystilaa työtehtävissä, tukevat sosiaalisia suhteita työpaikan sisällä, lisäävät tiedonkulkua työpaikan sisällä ja saavat aikaan yleistä virkistävyyttä. Ruuan määrän ja laadun lisäksi toinen olennainen kysymys on ruokailurytmi. Se pitää pirteänä ja antaa energiaa niin työhön kuin harrastuksiinkin. Lounasmahdollisuus lisää työhyvinvointia, työtehoa ja työssä jaksamista. (mm. Wanjek 2005; Atalah 2012, Nicholson 2011, Raulio 2011)

Järjestetyn lounasruokailun edut lyhyesti:

- parantaa työntekijöiden jaksamista
- lisää sosiaalista kanssakäymistä ja tiedonkulkua työpaikalla
- virkistää, lisää työtehoa ja tuottavuutta
- vähentää virheitä ja onnettomuuksia
- vähentää sairaspotilaita
- parantaa työssä jaksamista ja pidentää siksi myös työuria

Kuva 2. Yhteenveto lounasruokailun eduista

3 LOUNASEDUN TALOUDELLISET VAIKUTUKSET

Tämä tarkastelu kohdistuu lounasedun (verohallinnon käyttämä termi on ”ravintoetu”) osalta vain lounasseteleiden ja siihen rinnastettavien maksuvälineiden käyttöön. Näin esimerkiksi työnantajan järjestämä henkilöstöruokailu on rajattu tämän tarkastelun ulkopuolelle.

3.1 LOUNASEDUN VEROTULOJA VÄHENTÄVÄT VAIKUTUKSET

Lounasetu aiheuttaa julkiselle sektorille laskennallista verotulojen menetystä. Tämä on seurausta siitä, että lounasedun verotusarvona pidetään 75 % lounasedun arvosta (6,20 - 10,10 € vuonna 2015). Jos (a) työntekijälle annetaan esimerkiksi 10,00 euron arvoinen lounasetu työpäivää kohti, on lounasedun verotusarvo 75 % sen nimellisarvosta, eli 7,5 euroa. Tämä 7,5 euroa voidaan pidättää työntekijän palkasta, jolloin työntekijälle ei synny verotettavaa etua. Toisaalta (b) työntekijälle voidaan antaa myös täysi lounasetu, jolloin hänen palkkaansa lisätään luontoisetuna 7,5 euroa lounasta kohti (verotettava tulo nousee 7,5 euroa työpäivää kohden, kun lounasedun arvo on 10 euroa).

Näiden vaihtoehtoisten toimintatapojen verovaikutus on hieman erilainen. Ensiksi esitetyssä tapauksessa (a) työntekijän saama lounasetu ei lisää tai vähennä työntekijän maksamaa veroa, mutta se vaikuttaa yrityksen voittoon ja sen verotukseen. Tässä tapauksessa lounasetuun liittyvä verovähennysoikeus on 25 % lounaan arvosta – työnantaja siis maksaa neljänneksen työntekijän lounaasta, vähentää tämän osuuden voitoistaan ja niiden pohjalta lasketusta yhteisöverosta. Tämä pienentää kerättävää yhteisöveroa, jonka verokanta on 20 %.

Kun laskelmien pohjana käytetään toista vaihtoehtoa (b), nähdään lounasetu 75-prosenttisesti luontoisetuna. Tällöin työntekijä maksaa siitä verot ja muut veroluonteiset maksut marginaaliveroprosenttinsa mukaisesti. Lounasetu nähdään siis osana palkkaa, jolloin siitä 75 % katsotaan veroalaiseksi. Tarkastelussa on katsottu, että tämä palkanlisä maksettaisiin joka tapauksessa työntekijälle jossakin muodossa. Verotuottojen väheneminen perustuu siis tässä siihen, että osa verotettavasta tulosta on verovapaata (neljäsosa lounasedun määrästä).

Tällä hetkellä lounasedun keskimääräinen arvo on 8,80 euroa. Ensin mainitussa tapauksessa (a) työntekijä maksaa itse kolme neljäsosaa lounasedun arvosta ja työnantaja yhden neljäsosan, joista viimeksi mainittu osa voidaan vähentää yrityksen verotuksessa. Noin 68 % lounasedusta toteutuu näin. Silloin kun (b) koko lounasetu saadaan palkan lisäksi (32 % lounasedun käytöstä), lasketaan verotuottojen aleneminen työntekijöiden keskimääräisen marginaaliveron mukaisesti (mediaanitulo 3135 €/kk -> marginaalivero 46,6 %¹) niin, että neljäsosa lounasedusta on verovapaata. Edellä kuvatulla tavalla laskettuna verotuotot alenisivat yhteensä noin 17,11 miljoonaa euroa. Tästä 8,16 miljoonaa euroa syntyy

¹ Marginaalivero sisältää valtion tuloveron, keskimääräisen kunnallisveron ja kirkollisveron, yleisradioveron, alle 53-vuotiaan työeläkevakuutusmaksun, työttömyysvakuutusmaksun, sairausvakuutuksen päivärahamaksun ja sairausvakuutuksen sairaanhoitomaksun sekä verohallinnon automaattisesti tekemät vähennykset.

yritysverotuksen kautta (a) ja 8,95 miljoonaa euroa työntekijän marginaaliveron perusteella (b).

Teoriassa verotappiot voitaisiin laskea myös seuraavasti: 240 miljoonan euron liikevaihdolla veroedun suuruus olisi 60 miljoonaa euroa (25% kokonaissummasta). Jos tätä verotettaisiin keskimääräisen marginaaliveron 46,6% mukaisesti, saataisiin verotappioiden kokonaismääräksi 28 miljoonaa. Tämä ei ole kuitenkaan realistinen oletus, sillä 68% lounasedun käytöstä tapahtuu niin, että työntekijä lunastaa lounasedun (75 %) työntajaltaan ja syntyvä verohyöty (25 %) vähennetään yrityksen tuloksesta. Näin ollen kohdan (a) mukaisesti syntyvää verotappiota tarkastellaan yhteisöveron eikä palkansaajien marginaaliveron kautta. Jos veroetu poistettaisiin, ei voida pitää todennäköisenä, että työnantaja kompensoisi tässä vaihtoehdossa omaa osuuttaan.

3.2 VEROEDUN MYÖNTEISET VAIKUTUKSET

Lounasedun positiiviset taloudelliset vaikutukset syntyvät sen aiheuttaman ravintola-alan kysynnän kasvusta. Kysynnän kasvun myötä ravintola-ala tuottaa lisäarvoa, lisää työllisyyttä ja kasvattaa verotuloja. Samalla työllisyyden parantuminen vähentää julkisen sektorin menoja, sillä aleneva työttömyys pienentää julkisen sektorin menoja työttömyyskorvausten ja sosiaalimenojen vähentymisen myötä. Seuraavissa kappaleissa arvioidaan näiden tekijöiden nettovaikutusta. Laskelmien sisältöä on kuvattu tarkemmin tämän raportin liitteessä, raportin viimeisellä sivulla.

3.2.1 Positiiviset vaikutukset kysyntään ja kokonaistuotantoon

Veroedun vaikutus kokonaiskysyntään on ravintola-alan kysynnän hintajouston (Soppi 2006) perusteella laskettuna 67,2 miljoonaa euroa. Jos Taloustutkimuksen (2014) tekemän, lounasedun käyttäjiä koskevan kyselyn antamia tietoja käytettäisiin pohjana, muutos voisi olla jopa 108 miljoonaa euroa. Vaikutuksen arvioinnin pohjana käytetään tässä kuitenkin PTT:n (Soppi 2006) tuottamaa ravintola-alan toimialakohtaista hintajousto -0,84.

Arvio on tehty lounasedun keskimääräisen arvon (8,80 €) asiakkaan itsensä siitä maksaman arvon (6,60 €) sekä lounasseteliä (tai muuta lounasetua) käyttävien kokonaismäärän mukaisesti. Näiden perusteella on arvioitu se kokonaiskulutuksen muutos, joka kasvattaa ravintolatoiminnan kysyntää. Tämän perusteella syntyvä ravintola-alan kysynnän kasvu on noin 67,2 miljoonaa euroa vuodessa.

3.2.2 Positiiviset vaikutukset työpaikkojen määrään

Ravintola-ala on poikkeuksellisen työvoimaintensiivinen toimiala. Lisäksi sille on ominaista nuorten työllistäminen (kolmannes työntekijöistä on alle 26-vuotiaita) ja keskimääräistä alhai-

sempi palkkataso. Kun suhteutetaan ravintola-toimialan kokonaisliikevaihto sen työntekijöiden määrään, huomataan että ravintoloissa yksi kokoaikainen työpaikka vaatii liikevaihdon, joka on suuruudeltaan 96 700 €. Esimerkiksi vähittäiskaupassa (ilman moottoriajoneuvoja) vastaava luku on 277 000 €. Ravintola-ala näyttäisi siis työllistävän liikevaihtoonsa nähden noin kolme kertaa enemmän työntekijöitä kuin esimerkiksi vähittäiskauppa, joka on sekin melko työvoimaintensiivinen toimiala.

Edellä kuvattu ravintola-alan kokonaiskysynnän kasvu (67,2 M€) näyttää lisäävän alan työllisyyttä hieman alle 700 kokoaikaisella työntekijällä (695). Tehtyjen asiantuntijahaastattelun perusteella veroedun poistaminen vaikuttaisi ennen kaikkea ravintoloiden kokopäiväisiin työntekijöihin, jotka niiden toiminnasta päiväsaikaan pääosin vastaavat. Henkilötyövuosina ilmaistuna tämä tarkoittaa sitä, että noin 1,4 % ravintola-alan 49 700 työntekijästä (htv) työllistyy juuri lounasedun vuoksi.

Omien suorien työpaikkojensa lisäksi ravintolatoimiala työllistää tavarantoimittajiensa ja alihankkijoidensa kautta muuta työvoimaa. Arvion mukaan noin 380 ravintoloita palvelevaa työntekijää työllistyy tällä hetkellä epäsuorasti lounasedun vuoksi. Tämä epäsuora työllistämisaikutus mukaan lukien ravintola-ala työllistää lounasedun vaikutuksesta kaikkiaan yli tuhat (1074) työntekijää. On lisäksi huomattava, että ravintola-alan käyttämien raaka-aineiden ja väliaineiden kotimaisuusaste on korkeampi kuin useimmilla muilla aloilla.

3.2.3 Lounasedun generoimat verotulot sekä työttömyys- ja sairausvakuutusmaksut

Yhteensä 1074 ravintola-alan ja sen alihankkijoiden ja tavarantoimittajien luomaa työpaikkaa tuottavat julkiselle sektorille noin 3,7 miljoonaa euroa tuloveroja (sisältäen sairausvakuutusmaksut), noin 640 000 euroa yhteisöveroa sekä 1,9 miljoonaa euroa arvonlisäveroa. Yhteensä näistä kolmesta erästä kertyy noin 6,25 M€ vuosittain. Palkanmaksuun perustuvat työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut sekä sosiaaliturvamaksut (työnantajalta ja työntekijältä yhteensä) ovat puolestaan 7,09 miljoonaa euroa vuosittain. Kaikkiaan näistä eristä kertyy yhteensä noin 12 miljoonaa euroa, kun summasta on vähennetty se veron määrä (noin 1.3 M€), jonka palkansaajat työttömänäkin maksaisivat (ks. liite). Työnantajan maksamat tapaturma- ja henkivakuutusmaksut eivät sisälly näihin laskelmiin.

Oletuksina tässä on käytetty ravintola-alan keskimääräistä palkkatasoa, joka on noin 2000 €, keskiarvoa vastaavaa hieman alle 20 %:n kunnallisveroa, 20 %:n yhteisöveroa ja arvonlisäverotuksen käytäntöjä, joiden mukaan lounasruoan myyntiin sovelletaan 14 %:n veroa, mutta tehtävät vähennykset tapahtuvat suurelta osin korkeampaan, 24 %:n arvonlisäverokantaan perustuen.

3.2.4 Työttömyysturvaan ja sosiaalietuuksiin liittyvät säästöt

Yhteensä hieman yli tuhannen työntekijän jääminen työttömäksi saisi aikaan julkiselle sektorille verotulojen menetysten lisäksi myös menolisäyksiä, jotka olisivat seurausta työttömyyspäivärahojen ja sosiaalietuuksien maksuista työttömyyden lisääntyessä. Työttömille mahdollisesti maksettavien asumistuen ja toimeentulotuen arvioiminen on hankalaa, mutta jo pelkkien työttömyyskorvausten määrä olisi huomattava.

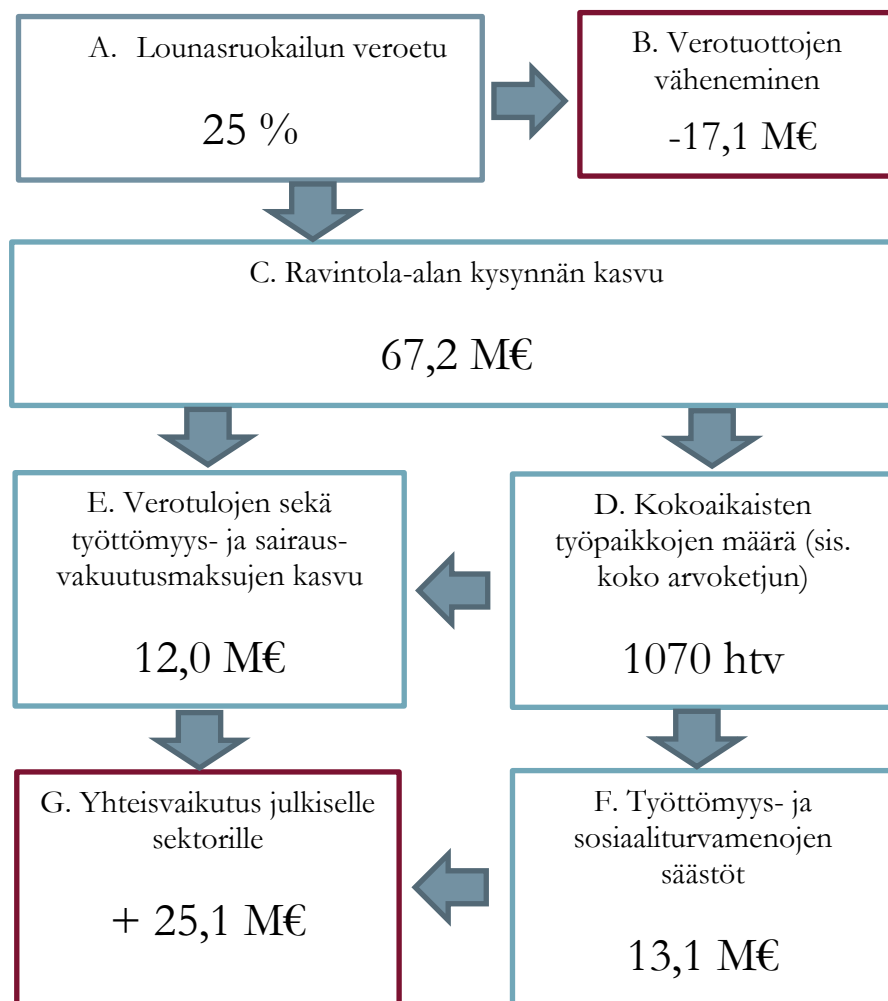
Ravintola-alan työntekijöiden järjestäytymisaste on korkea. Tämän vuoksi huomattava osa mahdollisesti työnsä menettävistä työntekijöistä olisi oikeutettu ansiosidonnaiseen päivärahaan. Arvioitu keskimääräinen työttömyyskorvaus perustuu tässä laskelmassa keskimääräisen peruspäivärahan ja työmarkkinatuen (705€/kk) sekä 2000 euron kuukausituloihin perustuvan ansiosidonnaisen päivärahan (1335€/kk) keskiarvoon. Jos ravintola-alan työntekijöiden keskimääräiseksi työttömyyskorvaukseksi oletetaan tämä keskiarvo (1020 euroa kuukaudessa), tuottavat 1074 työpaikkaa yhteiskunnalle pelkkien työttömyyskorvauksiin liittyvien säästöjen kautta 13,1 miljoonan euron säästöt. Tämän lisäksi monille työttömille maksettaisiin muita etuuksia, joita ei näissä laskelmissa ole otettu huomioon.

3.2.5 Lounasedun kokonaisvaikutus 25 prosentin veroedulla

Tekemiemme arvioiden mukaan 25 prosentin ravintoedulla näyttää olevan myönteiset vaikutukset julkiseen talouteen. Veroetu pienentää verotuottojen määrää noin 17 miljoonaa euroa, mutta jo pelkkä veroedusta aiheutuva kokonaiskysynnän lisäys ja siihen liittyvät verotulot kattavat nämä menetykset suurimmalta osin. Kun työllisyyteen liittyvät vaikutukset otetaan huomioon, näyttää lounasruokailuun liittyvä veroetu tuottavan julkiselle sektorille taloudellista hyötyä yhteensä noin 25 miljoonaa euroa. Lisäksi on huomattava, että näistä laskelmista puuttuu kokonaan se positiivinen vaikutus, jonka lounaan syöminen saa aikaan työntekijän työtehoon ja työssä jaksamiseen.

Tämä arvio lounasedun aiheuttamista vaikutuksista on positiivisuudestaan huolimatta vielä varovainen. Tässä laskelmassa ei nimittäin ole otettu huomioon työttömyyskorvausten lisäksi muita sosiaalietuuksia (toimeentulotuki, asumistuki, muut etuudet) ja niiden aiheuttamia kustannuksia julkiselle sektorille. Laskelmissa on lisäksi käytetty PTT:n suomalaisella aineistolla tuottamaa ravintola-alan hintajoustoa (Soppi 2006), jonka rajoitteena tämän tutkimuksen kannalta on se, että noin puolet ravintoloden myynnistä on alkoholia, jonka myynti on ruokaa hintajoustamattomampaa. Olettavissa on, että pelkän ruuan hintajousto olisi lähempänä arvoa -1 (asiantuntijahaastattelussa saatu arvio). Tällä olettamuksella veroedun merkitys kokonaiskysynnälle olisi suurempi. Vastaavasti on oletettu, että liikevaihdon muutokset vaikuttavat mm. työllisyyteen samalla tavalla riippumatta siitä, kohdistuuko kysyntä alkoholiin vai ruokaan. Todellisuudessa ruoan myynti on alkoholimyyntiä työvoimavaltaisempaa.

Kokonaishyötyä mietittäessä on otettava huomioon myös se, että vastaava veroetu voitaisiin tarjota myös jollekin toiselle toimialalle. Tälläkin olisi nimittäin kysyntää kasvattava vaikutus. On kuitenkin huomattava, että ravintola-alalla veroedun myönteinen vaikutus perustuu sen suureen työllistävään vaikutukseen, joka generoi useimpia muita toimialoja suuremman verotuloja lisäävän vaikutuksen ja suuremman vaikutuksen työttömyyden aiheuttamiin kustannuksiin. Esimerkiksi vähittäiskaupassa yhden henkilön työllistyminen vaatii kolme kertaa suuremman liikevaihdon kuin ravintola-alalla, vaikka myös vähittäiskauppa on työvoima-intensiivinen toimiala.

Kuva 3. Lounasedun (ruokailuedun) vaikutukset verotuloihin, ravintola-alan kysyntään ja työpaikkojen määrään sekä näistä seuraaviin verotulojen kasvuun ja työttömyysturvamenojen säästöihin.

4 VEROEDUN KOROTTAMISEN MAHDOLLISUUS

Edellä kuvatun veroedun vaikutusten tarkastelun pohjalta voidaan nostaa esiin kysymys siitä, voisiko korkeampi veroetu vaikuttaa talouden toimintaan vielä nykyistä myönteisemmin. Vastaus on periaatteessa kyllä, mutta muutoksen toteutumismopeus olisi melko hidas, koska lounasedun saatavuus riippuu paljolti myös työnantajan toimintatavoista. Ellei työnantaja tarjoa mahdollisuutta lounasetuun, eivät työntekijät voi sitä hyödyntää. Tämä hankaloittaa myös veroedun muutoksen vaikutusten arviointia.

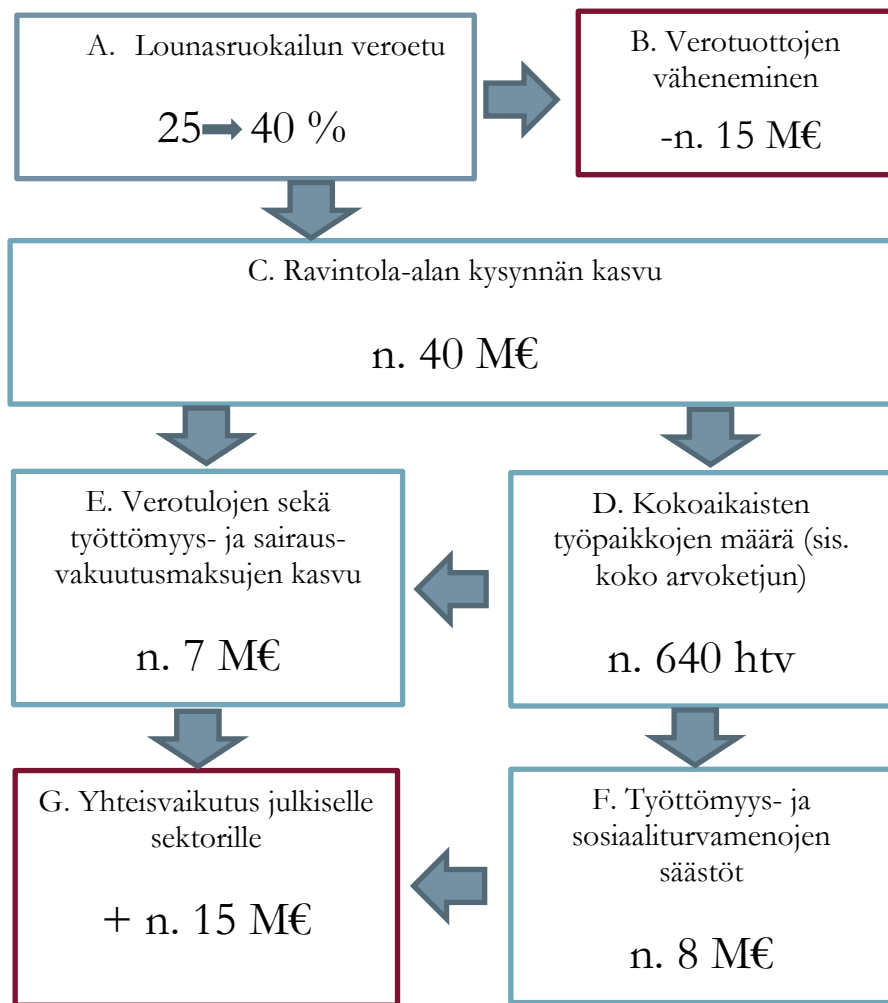
Edellä kootun aineiston pohjalta voidaan tehdä esimerkinomaisia arvioita siitä, miten vaikutus voisi pitkällä aikavälillä toteutua. Tässä pohjana käytetään sitä noin 40 prosentin tasoa, joka on tällä hetkellä veroedun maksimitaso (Verohallinto 2015). Lounassetelillä tms. maksutavalla maksettavan lounaan etu voitaisiin nostaa samaan nykyisestä 25 prosentin tasosta. Tämä tuottaisi kysynnän hintajouston perusteella ravintola-alan kokonaiskysyntään yhteensä 40 miljoonan euron lisäyksen, joka generoisi edelleen muutoksia työllisyyteen, ravintoloiden liikevaihtoon ja niiden maksamiin veroihin sekä työttömyyden hoitoon liittyviin kuluihin. Julkisen sektorin tulot kasvaisivat noin 7 miljoonaa euroa ja menot pienentyisivät noin 8 miljoonaa euroa samalla logikalla kuin edellä luvussa 3.2. Vaikutus olisi julkiselle sektorille tässä suhteessa noin 15 miljoonaa euroa positiivinen (kuva 4).

Edellistä tulojen kasvua tarkasteltaessa on huomattava, että muutoksen nettovaikutus ei olisi erityisen merkittävä. Veroedun korottaminen vähentäisi nimittäin sekä veroetua jo nyt hyödyntävien että uusien lounasedun käyttäjien maksamia veroja. Positiiviset muutokset perustuisivat sen sijaan vain ravintola-alan kysynnän ja työllisyyden lisääntymiseen (muutos 25%=>40%). Tämän vuoksi julkisen sektorin verotulojen menetykset kasvaisivat suhteellisesti enemmän kuin lounasedun tuottamat positiiviset vaikutukset.

Tehtyjen laskelmien perusteella lounasruoan veroedun nostaminen 40 prosenttiin ei muuttaisi julkisen sektorin tulojen ja menojen tasapainoa merkittävästi. Verotuottojen laskennallinen aleneminen olisi noin 15 miljoonaa euroa vuodessa, mutta kysynnän kasvusta seuraavat kasvavat verotulot yhdessä alenevien työllisyysmenojen kanssa kattaisivat tuon tappion kokonaan. Tässä uudet verotulot ja julkisen sektorin säästöt on tosin laskettu melko varovasti, minkä vuoksi muutos olisi todellisuudessa tätä jonkin verran myönteisempi. Tämä johtuu mm. siitä, että esimerkiksi asumistuen ja toimeentulotuen aiheuttamia julkisen sektorin menoja ei ole otettu näissä laskelmissa huomioon.

Lounasruokailun veroedun korottamista puoltaisivat ennen kaikkea työllisyyskysymykset. Mitä useampi ihminen on työssä, sitä parempi rahoituspohja hyvinvointiyhteiskunnalla on. Nykytilanteessa työllisyysaste on heikoimmillaan enintään keskiasteen koulutuksen suorittaneilla. Suuri osa ravintola-alan työntekijöistä kuuluu juuri tähän ryhmään, jonka paremman työllistymisen tärkeydestä ovat kirjoittaneet mm. Soininvaara ja Vartiainen (2013). Kun otetaan lisäksi huomioon työttömyyden kytkeytyminen moniin sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin, on jo muutamilla sadoilla työpaikoilla merkittävä vaikutus.

Edellä kuvattu tarkastelu ottaa huomioon kaikki samat muutokset kuin edellisessä luvussa (3.2) tehdyt laskelmat. On kuitenkin huomattava, että verotuloihin syntyvä suora negatiivinen vaikutus tapahtuu lyhyellä aikavälillä kun taas positiiviset vaikutukset tapahtuvat viiveellä sitä mukaa kun ravintoetua otetaan laajemmin käyttöön ja kun ravintolakapasiteettia sen seurauksena lisätään. Lyhyen aikavälin muutokset olisivat siksi negatiivisia, mutta pitkällä aikavälillä muutos olisi positiivinen.

Kuva 4. Lounasedun (ruokailuedun) korottamisen (25% => 40%) vaikutukset verotuloihin, ravintola-alan kysyntään ja työpaikkojen määrään sekä näistä seuraaviin verotulojen kasvuun ja työttömyysturvamenojen säästöihin.

Kirjalliset lähteet

- Atalah, E. (2012). A comprehensive approach to improving nutrition at the workplace: A survey of Chilean companies and tailored recommendations. ILO.
- ICOSI (2004). Meal Vouchers, A tool serving the interests of the Social Pact in Europe, A successful example of reconciling social interest and economic development.
- Lankinen, H. (2007). Tutkimus elintarvikkeiden alv-alennuksen vaikutuksista hämmentää. Kansantaloudellinen aikakauskirja. <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak22007/kak22007lankinen.pdf>
- Nicholson, S. (2011). Work, Stress, and Health. Work and Well-Being in an Economic Context, Cornell Univ.
- Prättälä R. (2000). North European Meals: Observations from Denmark, Finland, Norway, and Sweden. Teoksessa Meiselman H. (toim.) Dimensions of the Meal. 191–197.
- Raulio S. (2011). Lunch eating patterns during working hours and their social and work-related determinants: Study of Finnish employees. Väitöskirja, Helsingin yliopisto.
- Raulio S. & Roos E. (2012). Työaikaisen aterioinnin väestöryhmäerot ja yhteys ruokavalion laatuun. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 49: 140–147.
- Raulio S., Roos E., Ovaskainen M-L., Prättälä R. (2009). Food use and nutrient intake at worksite canteen or in packed lunches at work among Finnish employees. Journal of Foodservice Volume 20, Issue 6, 330–341.
- Schnabl A., Filková Z., Hochmuth B., Lappöhn S. & Pohl, A. (2014). Economic Effects of a Liberalisation and Value Adjustment of Luncheon Vouchers. Institute for advanced Studies, Vienna.
- Soininvaara O. & Vartiainen J. (2013). Lisää matalapalkkatyötä. Osa 2 raportissa *Matalapalkkatyö Suomessa*. Valtioneuvoston kanslian raporttisarja 1/2013.
- Soppi, P. (2006). Elintarvikkeiden ja ravintolapalveluiden kysyntä Suomessa. PTT:n työpapereita no 84. http://ptt.fi/wp-content/uploads/2013/04/tp84_2509061332.pdf
- Suojanen A. (2003). Suomalaista ravitsemuspolitiikkaa vuosina 1939–1999. Kansanravitsemusongelmat ja niiden ratkaisuehdotusten eteneminen julkisiksi päätöksiksi. Suomen tiedeseuran julkaisuja 157. Vammalan kirjapaino.
- Taloustutkimus (2014). Lounasetutkimus.
- TEM Tilastotiedote (2015). Työnvälityksen vuositilastot vuonna 2014.
- Tilastokeskus (2015). Px-Web tietokannat. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__yri__yrti/?tablelist=true
- Verohallinto (2015). Luontoisedut verotuksessa. Dnro A183/200/2014. https://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Ennakkoperinta/Tyonantajat/Luontoisedut/Luontoisedut_verotuksessa%2835663%29#5%20Ra_vintoetu_
- Veronmaksajat (2015). Kunnallisvero. <https://www.veronmaksajat.fi/luvut/Tilastot/Kunnat/Kunnallisvero/>
- Vikstedt T., Raulio S., Helakorpi S., Jallinoja P. & Prättälä R. (2012). Työaikainen ruokailu Suomessa 2008–2010. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 23/2012.
- Wanjek, C. (2005). Food at work. Workplace solutions for malnutrition, obesity and chronic diseases. International Labour Office. Geneva.

Haastatellut asiantuntijat

Tiimipäällikkö Jaana Laitinen, Työterveyslaitos, 24.8.2015

Neuvotteleva virkamies Sirpa Sarlio-Lähteenkorva, STM, 24.8.2015

Ekonomisti Aino Kalmbach, PAM, 25.8.2015

Ekonomisti Jouni Vihmo, MaRa, 25.8. ja 21.9.2015

LIITE: LASKENTAMALLIN SELITYKSET (Kuva 3)

- A. Lounasruokailun veroetu vastaa 25 % ruokailun koko hinnasta. Se voi toteutua kahdella erilaisella tavalla. Ensimmäisessä vaihtoehdossa työnantaja antaa työntekijälle ravintoedun, jonka arvosta 75 % on verotettavaa tuloa. Toinen vaihtoehto on malli, jossa työntekijän palkasta vähennetään 75 % ravintoedun määrästä. Tuetun ruokailun nimellisarvo voi olla enintään 10,10 euroa ja vähintään 6,20 euroa vuonna 2015 (www.vero.fi). Verotuetun ruokailun nimellisarvo vuonna 2015 on keskimäärin 8,80 euroa. Tuettujen ruokailujen vuosittainen yhteenlaskettu nimellisarvo on 240 miljoonaa euroa (Edenred).
- B. Verotulojen menetykset syntyvät edellä kuvatun pohjalta. Lounassetelien tai vastaavan lounasedun käyttäjistä 32 % saa lounasedun palkanlisänä ja 68 % heistä maksaa lounaasta sen veroedun ylittävän osan itse (Edenred). Palkanlisänä maksetun veroedun poistuminen toisi edellä kuvattujen tietojen pohjalta laskennallisesti yhteensä 8,95 miljoonan euron verotulojen kasvun tuloverojen kautta. Verotuksellinen tappio työntekijän palkasta vähennettävän lounasetuisuuden perusteella syntyy yhtiöverotuksen kautta. Tätä koskevat laskelmat osoittavat 8,16 miljoonan euron verotulojen menetyksiä. Yhteensä tämä tarkoittaa 17,11 miljoonan euron kokonaismenetyksiä verotuloihin ja perustuvat oletukseen, jonka mukaan yritykset jatkavat palkanlisän maksamista veroedun poistumisen jälkeenkin (vaikka näin ei välttämättä tapahtuisikaan). Verotulojen muutoksen lähtökohtatiedot perustuvat 46,6 %:n keskimääräiseen marginaalituloveroon ja 20 %:n yhteisöverokantaan (verohallinto, veronmaksajat).
- C. Lounasedun vaikutus ravintola-alan kokonaiskysyntään on laskettu käyttäen pohjana verotuetun lounasruokailun kokonaisarvoa, joka on 240 M€ (Edenred, Smartum). Verotuen poistuminen nostaisi työntekijöiden lounasruokailusta maksamaa hintaa ja vähentäisi sen kautta ravintola-alan kokonaiskysyntää yhteensä 67,2 M€. Kysynnän muutos on arvioitu tässä asiakkaan maksaman keskimääräisen ateriahinnan muutoksen ja ravitsemusalan hintajouston (-0,84) perusteella (Tilastokeskus). Jos pohjana käytettäisiin Taloustutkimuksen Lounasetutkimuksen lukuja, ravintola-alan kokonaiskysyntä voisi vähentyä jopa 96 miljoonaa euroa vuosittain.
- D. Lounasedun aikaansaamien kokoaikaisten työpaikkojen määrä on arvioitu ravintola-alan kokonaiskysynnän muutoksen (67,2 M€) ja ravintola-alan liikevaihdon ja kokoaikaisen työntekijämäärän (htv) suhteen (96700 €/tt) perusteella (Tilastokeskus). Tällä perusteella ravintola-alalla on tällä hetkellä lounasedun aikaansaaamia kokoaikaisia työpaikkoja 695. Koko arvoketjun työpaikkavaikutus on kerrannaisvaikutuksineen yhteensä 1074. Kerroin (n. 1,545) on arvioitu Tilastokeskuksen panos-tuotos –taulukoiden mukaan.
- E. Verotulojen sekä työttömyys- ja sairausvakuutusmaksujen kasvuoletukset perustuvat työpaikkojen määrän (ja sitä kautta verotettavien tulojen) lisäykseen sekä ravintoloiden maksamien arvonlisäverojen ja yhteisöverojen määrään. Yhteenlaskettu 12,1 miljoonan euron suuruinen julkisen sektorin tulojen kasvu muodostuu palkkasummaan perustuvasta sotumaksujen sekä työttömyys- ja sairausvakuutusmaksujen kasvusta (työntekijät ja työnantajat yhteensä + 7,1 M€), tuloverojen lisäyksestä (+3,7 M€) ja arvonlisäverojen lisäyksestä (+1,9 M€) sekä yhteisöverotulojen kasvusta (+0,6 M€). Muutoksen nettomäärän arvioimiseksi otettiin lisäksi huomioon ne verot ja vakuutusmaksut, joita he maksaisivat työttömänäkin (- 1,3 M€). Näiden kautta päästään +12,0 M€ nettovaikutukseen verotuloissa.
- F. Työttömyys- ja sosiaaliturvamenojen säästöt muodostavat yhteiskunnan kannalta suurimman vaikutuksen. Jos ravintola-alan työntekijöiden keskimääräiseksi työttömyyskorvaukseksi oletetaan esimerkiksi 1020 euroa kuukaudessa, tuottaa 1074 työpaikkaa yhteiskunnalle pelkkien työttömyyskorvauksiin liittyvien säästöjen kautta 13,1 miljoonan euron säästöt. Arvioitu keskimääräinen työttömyyskorvaus perustuu tässä keskimääräisen peruspäivärahan ja työmarkkinatuen (705€/kk) sekä 2000 euron kuukausituloihin perustuvan ansiosidonnaisen päivärahan (1335€/kk) keskiarvoon (saajia on on suunnilleen saman verran) (valtion talousarvio, verohallinto). Arvio on varovainen, sillä siinä ei ole otettu lainkaan huomioon työttömille mahdollisesti maksettavia päivärahan lapsikorotuksia, asumislisää, toimeentulotukea tai muitakaan mahdollisia julkisen sektorin maksamia etuuksia.
- G. Kaikkien edellä esitettyjen kohtien muodostama yhteisvaikutus julkiselle sektorille osoittaa, että lounasedun tuottama ravintola-alan kokonaiskysynnän kasvu yhteiskunnan verotuloja ja pienentää työttömyyden aiheuttamia kustannuksia niin paljon, että lounasedun kokonaisvaikutus on yhteiskunnan kannalta positiivinen. Vaikutusmekanismin ytimessä on verotuen aiheuttama työllisyyden parantuminen (D). Se lisää samanaikaisesti yhteiskunnan saamia verotuloja ja vähentää sen maksamia työttömyyskorvauksia ja muita etuuksia.

DANMARK

Oxford Research A/S
Falkoner Allé 20
2000 Frederiksberg
Denmark
Tel: (+45) 3369 1369
office@oxfordresearch.dk

NORGE

Oxford Research AS
Østre Strandgate 1
4610 Kristiansand
Norway
Tel: (+47) 4000 5793
post@oxford.no

SVERIGE

Oxford Research AB
Norrländsgatan 11
103 93 Stockholm
Sweden
Tel: (+46) 08 240 700
office@oxfordresearch.se

SUOMI

Oxford Research Oy
Fredrikinkatu 61a
00100 Helsinki
Finland
www.oxfordresearch.fi
office@oxfordresearch.fi

BRUXELLES

Oxford Research
C/o ENSR
5. Rue Archimède
Box 4, B-1000 Brussels
www.oxfordresearch.eu
office@oxfordresearch.eu

LATVIJA

Baltijas Konsultācijas, SIA
Vīlandes iela 6-1
LV-1010, Rīga, Latvija
Tel.: (+371) 67338804
info@balticconsulting.com
www.balticconsulting.com